

ประเภทและผลกระทบทางเศรษฐกิจของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ Types and Economic Effects of Economic Integration

ธิดารัตน์ โชคสุชาติ^{1*}

¹อาจารย์ สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสมุทรปราการ 10540

บทคัดย่อ

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างมาก ประเภทของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้ 1) การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจตามแหล่งที่ตั้ง เช่น ความตกลงทางการค้าในภูมิภาค และความตกลงทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาค เป็นต้น 2) การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจตามระดับความร่วมมือ เช่น การให้สิทธิพิเศษทางการค้า เขตการค้าเสรี พันธมิตรทางเศรษฐกิจ สหภาพศุลกากร ตลาดร่วม สหภาพเศรษฐกิจ และสหภาพการเมือง เป็นต้น การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่อประเทศสมาชิกใน 2 ประเด็น คือ ผลทางสถิตยของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจที่มีต่อประสิทธิภาพการผลิตและสวัสดิการของผู้บริโภค เช่น การสร้างการค้า การเบี่ยงเบนทางการค้า โอกาสการจ้างงาน และผลจากการเคลื่อนย้ายปัจจัยอย่างเสรี เป็นต้น ผลทางพลวัตของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจที่มีต่อความเติบโตทางเศรษฐกิจ เช่น การประหยัดภายใน การประหยัดภายนอก และตลาดมีการแข่งขันเพิ่มมากขึ้น เป็นต้น

Abstract

Economic integration has been increasing over the decades. There are two types of economic integration which are defined by 1) locations such as regional trade agreement and sub-regional economic zone; and 2) cooperation levels such as preferential trade arrangements, free trade area, closer economic partnership, custom union, common market, economic union and political union. Economic integration affects to member countries mainly through two different points. The static effects which affect to production efficiency and consumer welfare are trade creation, trade diversion, chance of employment and effect of free movement of factors. The dynamic effects which affect to economic growth are internal economy, external economy and high competition of market.

คำสำคัญ : การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ ผลกระทบทางเศรษฐกิจของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ

Keywords : Economic Integration, Economic Effects of Economic Integration

1. บทนำ

หลังจากที่สงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง ความเสียหายจากสงครามทำให้ประเทศต่าง ๆ อยู่ในภาวะความอดอยาก ประเทศเหล่านั้นจึงพยายามร่วมมือฟื้นฟูเศรษฐกิจของโลกทำให้เศรษฐกิจและการส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศขยายตัวมากขึ้น แต่เนื่องจากประเทศด้อยพัฒนา มีทรัพยากรจำกัดและศักยภาพในการผลิตต่ำและแต่ละประเทศก็พยายามตั้งกำแพงภาษี กำหนดโควตาสำหรับสินค้านำเข้า หรือใช้นโยบายคุ้มครองสินค้าที่ผลิตขึ้นภายในประเทศ ซึ่งเป็นการค้าระหว่างประเทศที่ไม่ได้ยึดหลักการค้าเสรีจึงทำให้ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการค้าระหว่างประเทศลดน้อยลง จากความไม่เป็นธรรมในด้านการค้าระหว่างประเทศซึ่งมีการได้เปรียบและเสียเปรียบกัน ประเทศที่อยู่ในภูมิภาคเดียวกันที่ผลิตสินค้าคล้ายคลึงกันและประสบปัญหาทางด้านเศรษฐกิจร่วมกันจึงได้รวมกลุ่มกัน ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดในภูมิภาคนิยมที่หลากหลาย

ปัจจุบันการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจมีได้หลายรูปแบบ โดยแต่ละรูปแบบจะมีความเข้มข้นของความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันแตกต่างกันไป ได้แก่ ข้อตกลงการให้สิทธิพิเศษทางศุลกากร (Preferential Tariff Agreement) เช่น การรวมตัวกันของกลุ่ม LAIA (Latin American Integration Association), ASEAN เป็นต้น เขตการค้าเสรี (Free Trade Areas) เช่น การรวมตัวกันของกลุ่ม EFTA, NAFTA และ CER เป็นต้น สหภาพศุลกากร (Customs Union) เช่น การรวมตัวกันของกลุ่ม MERCOSUR, Equatorial Customs Union and Cameroon และ African Common Market เป็นต้น สหภาพทางเศรษฐกิจ

(Economic Union) เช่น กลุ่ม EU ในปัจจุบัน เป็นต้น

ในส่วนของภูมิภาคเอเชียก็เช่นกัน พบว่าข้อเสนอความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคนี้มีมานานแล้วตั้งแต่ทศวรรษ 1960 มีทั้งข้อเสนอจากญี่ปุ่น ออสเตรเลีย และสหรัฐฯ แต่ข้อเสนอเหล่านี้ไม่ได้รับความสนใจอย่างจริงจังในช่วงนั้น เพราะว่ายุคนั้นเป็นยุคสงครามเย็น ประเด็นปัญหาหลักของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คือ เรื่องความมั่นคง การต่อต้านภัยคอมมิวนิสต์ ดังนั้นข้อเสนอความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาค จึงเป็นไปไม่ได้ในเวลานั้น หลังจากสงครามเย็นสิ้นสุดบรรยากาศของความร่วมมือมีสูง ทุกประเทศต่างมาจับมือกัน อย่างไรก็ตาม ก็ยังปรากฏอุปสรรคสำคัญของการรวมตัวกันทางเศรษฐกิจในเอเชีย ซึ่งนอกจากเรื่องความขัดแย้งกันทางด้านการเมืองความมั่นคงในภูมิภาคแล้ว ประเทศในเอเชียต่างมองแต่ละประเทศว่าเป็นคู่แข่งทางด้านเศรษฐกิจ แต่ละประเทศต่างก็อยากเป็นศูนย์กลางทางด้านเศรษฐกิจ การเงิน จึงทำให้แต่ละประเทศต่างมองอีกประเทศว่าเป็นคู่แข่งและศัตรูทางด้านเศรษฐกิจ ความรู้สึกนี้จึงไม่ก่อให้เกิดความร่วมมือกัน

แต่เมื่อปี 1997 เป็นต้นมาทำให้ภาพเหล่านี้เปลี่ยนแปลงไป วิกฤติเศรษฐกิจเอเชียได้กระตุ้นให้ประเทศต่าง ๆ ในเอเชียได้ทบทวนถึงบทบาทความร่วมมือระหว่างกัน รวมถึงความล้มเหลวของการเจรจาใน WTO ยิ่งจะเป็นแรงกระตุ้นให้เอเชียหาทางออกโดยการสร้างกลไกในระดับภูมิภาคขึ้นมาแทน จะเห็นได้จากกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ร่วมมือกันจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) อีกทั้งยังมีการร่วมมือ

ในย่านเอเชียแปซิฟิก (APEC) นอกเหนือจากการมีกลุ่มในระดับภูมิภาคแล้ว บางประเทศยังพยายามร่วมมือในระดับเล็กในลักษณะอนุภูมิภาค เช่น ความร่วมมือสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ ระหว่างอินโดนีเซีย มาเลเซีย และไทย (IMTGT) และความร่วมมือสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ (Quadrangle Cooperative) ระหว่างไทย ลาว พม่า และจีนตอนใต้ โดยแต่ละประเทศจะอาศัยความได้เปรียบของกันและกัน เพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจ

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงผลกระทบของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ บ้างก็เชื่อว่าการรวมกลุ่มจะนำไปสู่การเปิดเสรีทางการค้าที่กว้างขวางมากขึ้น ในขณะที่อีกกลุ่มกลับได้ข้อสรุปที่ตรงกันข้ามกลุ่มที่เชื่อว่าการรวมกลุ่มจะนำไปสู่การค้าเสรีระดับโลกให้เหตุผลว่า การรวมกลุ่มย่อยจะเป็นจุดเริ่มต้นของการขยายตัวทางการค้าระหว่างประเทศ นอกจากนี้ การรวมกลุ่มจะเพิ่มความเข้มแข็งให้กับประเทศกำลังพัฒนาให้มีอำนาจในการต่อรองมากขึ้นในกลุ่มที่เห็นถึงจุดด้อยของการรวมกลุ่มให้เหตุผลว่า การรวมกลุ่มก่อให้เกิดการค้าภายในกลุ่มแต่ลดทอนการค้ากับประเทศนอกกลุ่ม เพราะจะมีการสร้างกำแพงการค้าที่สูงขึ้นต่อประเทศนอกกลุ่มแทน

ด้วยความแพร่หลายของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลก บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้อ่านทราบและเข้าใจถึงแนวคิดและความจำเป็นของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ ประเภทและผลกระทบทางเศรษฐกิจของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ

1.1 แนวคิดและความจำเป็นของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ

การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ (Economic Integration) หมายถึง การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของประเทศในภูมิภาคเดียวกัน ตั้งแต่ 2 ประเทศขึ้นไป โดยการยกเลิกการเรียกเก็บภาษีศุลกากรและมาตรการอื่น ๆ ที่เป็นอุปสรรคทางการค้าให้แก่กันและกัน รวมทั้งอาจใช้นโยบายต่าง ๆ ร่วมกัน (กรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ, 2552: Online; Julie, 2004: Online) ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดในภูมิภาคนิยมที่มีหลากหลายดังต่อไปนี้ (Oknation, 2009: Online)

1. แนวคิดภารกิจนิยม (functionalism) เป็นแนวคิดที่นิยมมากในการดำเนินความร่วมมือระหว่างรัฐในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง แนวคิดนี้เน้นความร่วมมือระหว่างรัฐในด้านใดด้านหนึ่งหรือภารกิจใดภารกิจหนึ่ง เช่น การคมนาคมขนส่งการค้า เป็นต้น

2. แนวคิดภารกิจนิยมใหม่ (Neo-functionalism) เป็นแนวคิดที่พัฒนาและปรับปรุงมาจากแนวคิดแรกเพราะความร่วมมือระหว่างรัฐต่าง ๆ ยังคงเน้นภารกิจหรือประเด็นที่ให้ประโยชน์ร่วมกัน มีการจัดตั้งองค์กรกลางเพื่อทำหน้าที่ผลักดัน ส่งเสริม และเสนอแนะทิศทางใหม่ ๆ เพื่อให้ความร่วมมือกันดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

3. แนวคิดปฏิสัมพันธ์นิยม (transactionalism) มีแนวคิดว่าความร่วมมือและการรวมตัวของรัฐควรจะพัฒนาจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างประชาชนของรัฐที่ต้องการร่วมมือและรวมตัวกัน เน้นการเดินทางไปมาหาสู่ระดับประชาชน เช่น การท่องเที่ยว

เที่ยว การทำธุรกิจ และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมซึ่งจะนำไปสู่ความรู้สึกร่วมกันเป็นชุมชนหรือประชาคมซึ่งทำให้การรวมตัวยั่งยืนมากกว่า

4. แนวคิดพื้นที่เศรษฐกิจตามธรรมชาติ (naturaleconomic territories) มองว่าการร่วมมือที่ดีก็สามารถร่วมกับประเทศนอกภูมิภาคได้ด้วยจะต้องประกอบด้วย มิเชตแดนติดต่อกัน พัฒนาร่วมมือจากล่างสู่บน มีการค้าขายกันมานาน อาศัยจุดอ่อนและจุดแข็งของกันและกัน มาเสริมกัน

แนวคิดภูมิภาคนิยมที่นำมาใช้ปัจจุบันเป็นการนำสามแนวคิดหลังข้างต้นมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการค้าระหว่างประเทศในศตวรรษนี้ เช่น การใช้แนวคิดภารกิจนิยมใหม่เพื่อจัดตั้งองค์กรกลางเพื่อทำหน้าที่ผลักดัน ส่งเสริม และเสนอแนะทิศทางใหม่ ๆ ของความร่วมมือระหว่างประเทศที่ให้ประโยชน์ร่วมกันของสมาชิก เช่น WTO APEC AEAN เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมี การนำแนวคิดปฏิสัมพันธ์นิยมมาใช้เช่นกันกรณีของประชาคมยุโรป (EU) และการรวมเป็นประชาคมอาเซียนในปี ค.ศ. 2015 รวมถึงความร่วมมือที่อาจมีใช้ระดับประเทศ แต่เป็นเขตที่มีอาณาเขตติดกัน ทำให้การค้าและการเคลื่อนย้ายทรัพยากรระหว่างกันสะดวกขึ้น เช่น ความตกลงทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคต่าง ๆ เป็นต้น

ความจำเป็นของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในภูมิภาคต่าง ๆ มีดังนี้

ประการแรก เกิดจากความเชื่อทางทฤษฎีว่าการค้าเสรีระหว่างประเทศจะทำให้เกิดประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ ทั้งในด้านการผลิต การใช้ทรัพยากรการผลิต และการขยายตัวทาง

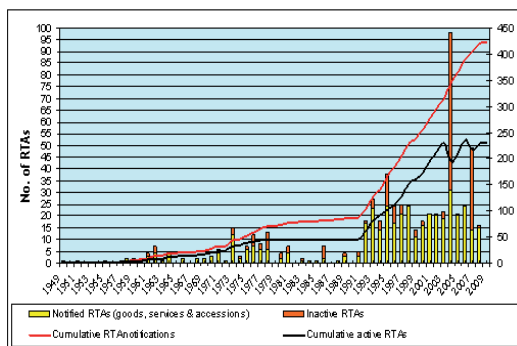
เศรษฐกิจทั้งในด้านการผลิต การใช้ทรัพยากรการผลิต และการขยายตัวทางเศรษฐกิจ แต่การค้าเสรีระหว่างประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกเป็นสิ่งที่ห่างไกลความเป็นจริง (Michael, 2000) จึงคิดกันว่าการค้าเสรีภายในกลุ่มประเทศที่มารวมตัวทางเศรษฐกิจก็เป็นการสร้าง “พื้นที่เป็นจริง” ในภูมิภาคบางส่วนของโลก

ประการที่สอง ที่ผ่านมามีบางประเทศได้ใช้มาตรการกีดกันทางการค้าโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศสหรัฐอเมริกาได้พยายามโหมเผยแพร่แนวคิดเสรีนิยมในการค้าระหว่างประเทศให้กับประเทศกำลังพัฒนา แต่ในทางปฏิบัติสหรัฐอเมริกากลับทำตรงกันข้าม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการออกกฎหมายฝ่ายเดียวเพื่อกีดกันสินค้าของประเทศที่สหรัฐอเมริกามีความเสียเปรียบเชิงสัมพัทธ์ คือ สหรัฐอเมริกาผลิตสู้ไม่ได้ มาตรการกีดกันมีหลายแบบ เช่น การกำหนดโควตานำเข้า การกำหนดมาตรฐานสุขอนามัยในระดับสูง การเก็บภาษีระดับสูงโดยอ้างว่าเป็นการต่อต้านการทุ่มตลาดหรือตอบโต้การอุดหนุน เป็นต้น เพื่อหลีกเลี่ยงการพึ่งพาการตลาดของประเทศที่กีดกันทางการค้า ประเทศคู่ค้าจึงหันมารวมกลุ่มทางเศรษฐกิจเพื่อพึ่งพาภายในกลุ่มกันมากขึ้น

ประการที่สาม การเจรจาการค้ารอบอุรุกวัยของ GATT ดำเนินไปอย่างเชื่องช้ามาก กว่าจะมีข้อยุติและปิดการเจรจาได้ใช้เวลานานตั้งแต่ปี ค.ศ. 1986-1993 ในระหว่างนั้นจึงเกิดความคิดว่าการเจรจาภายในกลุ่มประเทศไม่กี่ประเทศดำเนินการได้รวดเร็วกว่าและเห็นประโยชน์ชัดเจนกว่าทำให้แนวคิดการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจขยายตัวอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ ผลพลอยได้จากการรวมกลุ่ม คือ การเพิ่มอำนาจการต่อรองในการ

เจรจา กับกลุ่มประเทศอื่นโดยเฉพาะกับกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วทั้งหลาย

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคแพร่หลายมากจากข้อมูลในปัจจุบันจำนวนข้อตกลงทางการค้าระดับภูมิภาคที่ได้มีการแจ้งไปยัง GATT และ WTO ระหว่างปี (1948-2008) มีจำนวนทั้งสิ้น 186 ความตกลงเปิดเสรีการค้าภายใต้รูปแบบของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคในโลก ดังรูปที่ 1



ที่มา : International Cooperation Study Center, 2009: Online.

รูปที่ 1 แสดงจำนวนข้อตกลงทางการค้าระดับภูมิภาคที่ได้มีการแจ้งไปยัง GATT และ WTO ระหว่างปี (1948-2008) รวมถึงข้อตกลงที่ไม่มีผลบังคับใช้ แยกตามปีที่มิผลบังคับใช้

1.2 ประเภทของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ

ประเภทของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจหากแบ่งตามที่ตั้งอาจแบ่งได้เป็น

1. ความตกลงทางการค้าในภูมิภาค (Regional Trade Agreement – RTA) ที่ประเทศสมาชิกตั้งอยู่ในภูมิภาคทางภูมิศาสตร์เดียวกัน

2. ความตกลงทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาค (Sub-regional Economic Zone) ที่เป็นการร่วมมือหรือความตกลงที่อาจมีใช้ระดับประเทศ แต่เป็นเขตที่มีอาณาเขตติดกัน โดยเน้นในการสร้างโครงสร้างพื้นฐานการให้ความสะดวกทางศุลกากรและการขนส่งที่ทำให้การค้าและการเคลื่อนย้ายทรัพยากรระหว่างกันสะดวกขึ้น ได้แก่ หกเหลี่ยมเศรษฐกิจต่าง ๆ ที่มีอยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ ได้แก่ หกเหลี่ยมเศรษฐกิจ หรือความร่วมมือของกลุ่มประเทศลุ่มแม่น้ำโขง (Greater Mekong Sub-region: GMS), สามเหลี่ยมเศรษฐกิจทางตอนใต้ของไทยที่เชื่อมโยงกับทางตอนเหนือของมาเลเซียและอินโดนีเซีย (IMT-GT), BIMSTEC (Bangladesh – India – Myanmar – Sri Lanka – Thailand – Economic Cooperation) และสามเหลี่ยมเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงระหว่างสิงคโปร์ มาเลเซีย และอินโดนีเซีย รวมถึงโครงการสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ ไทย พม่า ลาว และจีนตอนใต้ (Economic Quadrangle)

อย่างไรก็ตาม หากแบ่งการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจตามระดับความร่วมมือยังแบ่งออกเป็นหลายระดับตั้งแต่ระดับขั้นต้นไปจนถึงระดับขั้นสูง ดังนี้ (Richard et al., 2004: Online ; Steven, 2007: Online ; รัตนา สายคณิต และคณะ, 2549)

การให้สิทธิพิเศษทางการค้า (Preferential Trade Arrangements) เป็นการรวมกลุ่มโดยสินค้าที่ซื้อขายกันระหว่างประเทศสมาชิกจะได้รับ การลดหย่อนมากกว่าประเทศนอกกลุ่ม การรวมกลุ่มในลักษณะนี้เป็นรูปแบบเบื้องต้น ตัวอย่างกลุ่มประเทศที่มีการให้สิทธิพิเศษทางการค้าระหว่างกันที่เห็นได้ชัด ได้แก่ British

Commonwealth Preference Scheme (ก่อตั้งในปี ค.ศ. 1932) สมาคมอาเซียน (ASEAN หรือ The Association of South East Asian Nations) (ก่อตั้งในปี ค.ศ. 1967)

เขตการค้าเสรี (Free Trade Area) เป็นการรวมกลุ่มในลักษณะที่ประเทศสมาชิกกลุ่มยกเลิกมาตรการกีดกันการค้าต่าง ๆ ระหว่างประเทศสมาชิกด้วยกัน แต่ละประเทศมีอิสระในการใช้นโยบายการค้าของตนกับสินค้าของประเทศอื่นนอกกลุ่มได้ ได้แก่ การยกเลิกภาษีศุลกากรและกฎระเบียบการค้าที่มีผลขัดขวางทางการค้า ซึ่งครอบคลุมการค้าในตัวสินค้าและอาจครอบคลุมบริการด้วย เขตการค้าเสรีเป็นการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในระดับต่ำสุด เช่น เขตการค้าเสรีอเมริกาเหนือ (North American Free Trade Area: NAFTA) เขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area: AFTA) เป็นต้น

พันธมิตรทางเศรษฐกิจ (Closer Economic Partnership: CEP) หมายถึง ความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่มีการพัฒนารูปแบบไปจากที่เคยมีมาโดยมีกรอบความร่วมมือที่กว้างขวางกว่าเขตการค้าเสรี อย่างไรก็ตาม ความเข้าใจเกี่ยวกับ CEP หรือขอบเขตของ CEP อาจจะแตกต่างกันไป โดยทั่วไป CEP (หรือศัพท์อื่นที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน) ครอบคลุมความร่วมมือทางเศรษฐกิจทั้งในด้านการค้า สินค้า บริการ และการลงทุน และแบ่งอย่างกว้าง ๆ ได้ 2 ประเภท คือ

- CEP ที่มีเขตการค้าเสรี เป็นหัวใจสำคัญ และรวมไปถึงความร่วมมือทางเศรษฐกิจด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น ทรัพย์สินทางปัญญา การประสานนโยบายการแข่งขัน และการจัดซื้อโดยรัฐ เป็นต้น ดังกรณี CEP ระหว่างออสเตรเลียและนิวซีแลนด์

และความร่วมมือที่อาเซียนกำลังจะเจรจากับจีน ในกรณีดังกล่าวนี้ CEP จึงเป็นกรอบความร่วมมือทั้งในเชิงลึกและกว้างกว่าเขตการค้าเสรีโดยปกติ

- CEP ที่ไม่มีการทำเขตการค้าเสรี แต่อาจมีการลดภาษีศุลกากร (ไม่ใช่การลดถึงขั้นต่ำสุดหรือเป็น 0 ดังเช่นกรณี FTA) และมาตรการที่ไม่ใช่ภาษีศุลกากรที่เป็นอุปสรรคต่อการค้าด้วย รวมทั้งมีการร่วมมือกันในด้านอื่น ๆ อย่างกว้างขวาง เช่น CEP ระหว่างอาเซียนกับออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ ความร่วมมือหุ้นส่วนเศรษฐกิจที่ครอบคลุมไทย-ญี่ปุ่น (Comprehensive Economic Partnership) เป็นต้น

สหภาพศุลกากร (Custom Union) เป็นรูปแบบของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจที่พัฒนาจากเขตการค้าเสรี โดยประเทศสมาชิกสหภาพยกเลิกมาตรการต่าง ๆ ที่จะเป็อุปสรรคทางการค้าระหว่างกัน และยังคงใช้นโยบายการค้ากับประเทศนอกสหภาพร่วมกัน เช่น การมีอัตราภาษีศุลกากรและกฎระเบียบทางการค้ากับประเทศนอกกลุ่มเหมือนกัน เป็นต้น

ตลาดร่วม (Common Market) เป็นรูปแบบของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจที่พัฒนาจากสหภาพศุลกากร กล่าวคือ ประเทศสมาชิกตลาดร่วมยกเลิกข้อจำกัดและอุปสรรคเกี่ยวกับกฎระเบียบทางการค้าระหว่างกัน ใช้นโยบายการค้ากับประเทศนอกกลุ่มร่วมกันและยังยกเลิกข้อจำกัดต่าง ๆ เพื่อให้การเคลื่อนย้ายของสินค้า บริการและปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ระหว่างประเทศสมาชิกสหภาพได้อย่างเสรี เช่น ตลาดร่วมยุโรป เป็นต้น

สหภาพเศรษฐกิจ (Economic Union) เป็นการรวมกลุ่มที่พัฒนาจากตลาดร่วม ประเทศ

ต่าง ๆ ในสหภาพเศรษฐกิจทำการค้าเสรีระหว่างกัน ใช้นโยบายการค้ากับประเทศนอกสหภาพร่วมกัน สามารถเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิตข้ามเขตพรมแดนของประเทศได้สะดวก และประเทศสมาชิกประสานการใช้นโยบายเศรษฐกิจต่าง ๆ ด้วยกัน เช่น นโยบายการเงิน นโยบายการคลัง และใช้เงินตราสกุลเดียวกัน เป็นต้น และอาจมีการจัดตั้งหน่วยงานที่มีอำนาจเหนือชาติ (Supernational Institutions) เช่น สหภาพยุโรป (European Union : EU) เป็นต้น

สหภาพการเมือง (Political Union) เป็นการรวมกลุ่มทั้งทางเศรษฐกิจและทางการเมือง โดยประเทศสมาชิกประสานนโยบายเศรษฐกิจและนโยบายการเมืองเข้าด้วยกัน ดังนั้น ประเทศสมาชิกจะใช้นโยบายเศรษฐกิจและนโยบายการเมืองร่วมกันต่อประเทศนอกกลุ่ม แต่ยอมให้แต่ละประเทศมีอิสระที่จะใช้นโยบายเศรษฐกิจและนโยบายการเมืองกับดินแดนของตนได้บ้างในระดับหนึ่ง เช่น สหรัฐฯ ประกอบด้วยมลรัฐต่าง ๆ รวมเข้ากันเป็นประเทศหนึ่งใช้นโยบายเศรษฐกิจและนโยบายการเมืองร่วมกันต่อประเทศนอกกลุ่ม แต่ยังมีอิสระในการใช้นโยบายเศรษฐกิจและนโยบายการเมืองในมลรัฐของตนได้บ้าง เป็นต้น

นอกจากการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจและความตกลงทางการค้าจะเป็นลักษณะที่มีสมาชิกหลายประเทศยังมีความตกลงทางการค้าและความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างสองประเทศที่เรียกว่า ทวิภาคี (Bilateral) คือ ประเทศคู่ค้าจะเจรจาทำความตกลงกัน โดยวัตถุประสงค์สำคัญคือ การที่ทำให้การค้าการลงทุนระหว่างสองประเทศนี้เพิ่มขึ้น ความร่วมมือทางเศรษฐกิจลึกซึ้ง มีการให้สิทธิพิเศษทางการค้าของประเทศคู่ค้า

สูงกว่าประเทศอื่น การเจรจาการค้าในลักษณะทวิภาคีก็มีความแพร่หลายขึ้นเช่นกัน เช่น ญี่ปุ่นลงนามในความตกลงทวิภาคีกับสิงคโปร์ กับเกาหลีและไทย สิงคโปร์นอกจากจะลงนามกับญี่ปุ่นแล้วยังลงนามความตกลงทวิภาคีเป็นเขตการค้าเสรีกับนิวซีแลนด์และยังเจรจากับสหรัฐอเมริกา ชิลี เป็นต้น ในเอเชียใต้อินเดียก็มีการลงนามหรือเจรจากับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ภูฏาน เนปาล ศรีลังกา และศรีลังกาก็มีการเจรจากับปากีสถาน เป็นต้น (Asian Development Bank, 2002) ลักษณะความตกลงทวิภาคีที่มีการลงนามหรือกำลังเจรจามีความหลากหลาย ได้แก่ ประเทศใหญ่กับประเทศเล็ก (เช่น สหรัฐอเมริกา กับประเทศในละตินอเมริกา จีนกับประเทศในเอเชีย เป็นต้น) ประเทศเล็กกับประเทศเล็ก (เช่น สิงคโปร์กับนิวซีแลนด์ เป็นต้น) ประเทศใหญ่กับประเทศใหญ่ (เช่น ญี่ปุ่นกับเกาหลี เป็นต้น) ประเทศภายในทวีปเอเชีย (เช่น ญี่ปุ่นกับสิงคโปร์ เป็นต้น) ข้ามมหาสมุทรแปซิฟิก (เช่น เกาหลีกับชิลี สิงคโปร์กับชิลี เป็นต้น) ลักษณะความตกลงระดับภูมิภาคก็มีความหลากหลาย ได้แก่ ภูมิภาคกลุ่ม (เช่น ASEAN+3 FTAA เป็นต้น) กลุ่มต่อกลุ่ม (เช่น ASEAN กับ CER เป็นต้น) กลุ่มกับประเทศ (เช่น ASEAN กับ China, ASEAN กับ Japan, ASEAN กับ US เป็นต้น)

1.3 ผลกระทบทางเศรษฐกิจของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ

ผลกระทบทางเศรษฐกิจของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ แบ่งออกเป็น

1.3.1 ผลทางสถิตย (static effects) ของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจที่มีต่อประสิทธิภาพการผลิตและสวัสดิการของผู้บริโภค ซึ่งพิจารณา

ภายใต้ข้อสมมติฐานที่ว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นอยู่ในภาวะที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านอุปทานของปัจจัยการผลิต ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี และไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ผลกระทบในเชิงสถิตยได้แก่

1.3.1.1 ในทางเศรษฐกิจ การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจจะก่อให้เกิดปรากฏการณ์สองอย่าง คือ การสร้างการค้า (Trade Creation) และการเบี่ยงเบนทางการค้า (Trade Diversion) โดย Trade Creation นั้นนับว่าเป็นผลดีของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ Trade Creation คือ การที่สินค้าจากประเทศภาคีของข้อตกลงทางการค้าเสรีที่มีต้นทุนต่ำกว่าได้เข้ามาแทนที่สินค้าภายในประเทศที่มีต้นทุนสูง หรือมีการค้าระหว่างประเทศสมาชิกที่อยู่ในกลุ่มมากขึ้น (Husted, 2004) สมมติว่าก่อนการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจจะระหว่างประเทศ A และประเทศ B ประเทศ A สามารถผลิตเตาไมโครเวฟได้ในราคา 20,000 บาท ส่วนประเทศ B ผลิตเตาไมโครเวฟในราคา 18,000 บาท โดยมีกำแพงภาษีระหว่างกันอยู่ที่ 20% ดังนั้น ก่อนการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ ประเทศ A จะไม่มีการนำเข้าเตาไมโครเวฟจากประเทศ B เลย เนื่องจากว่า เมื่อรวมภาษีในราคาเตาไมโครเวฟที่มาจากประเทศ B แล้ว จะเป็นมูลค่าทั้งสิ้น 21,600 บาท ($18,000 + \text{ภาษี } 3,600 \text{ บาท}$) แต่เมื่อมีการลดภาษีลงเหลือ 0 % หลังจากมีข้อตกลงการค้าภายใต้การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจระหว่างกันแล้วจะทำให้ประเทศ A มีการนำเข้าเตาไมโครเวฟจากประเทศ B แทนที่จะผลิตเองเนื่องจากเตาไมโครเวฟที่มาจากประเทศ B ถูกกว่าที่ผลิตเองภายในประเทศ 2,000 บาท นั่นคือมีการค้าระหว่างประเทศสองประเทศเกิดขึ้น จะ

เห็นได้ว่าเมื่อมี Trade Creation เกิดขึ้นหมายความว่าโลกได้มีการจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น นั่นคือ การที่ให้ประเทศที่สามารถผลิตสินค้าได้ในต้นทุนที่ต่ำกว่าเป็นผู้ผลิตสินค้า หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือ ประเทศต่าง ๆ ได้ผลิตสินค้าที่ตนถนัดตามหลักการความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบทำให้สวัสดิการของแต่ละประเทศเพิ่มขึ้น ดังนั้น ผลของการสร้างการค้าจึงประกอบด้วยผลกระทบที่มีต่อการบริโภคและการผลิตภายในประเทศสมาชิกนั้น ๆ

ในขณะที่การเบี่ยงเบนทางการค้า (Trade Diversion) เป็นผลเสียของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ Trade Diversion คือ การที่สินค้านำเข้าที่มีต้นทุนต่ำกว่าที่มาจากประเทศนอกกลุ่มฯ ได้ถูกแทนที่โดยสินค้านำเข้าจากประเทศสมาชิกที่อยู่ในกลุ่มฯ ที่มีต้นทุนสูงกว่า (Carbaugh, 2008) สมมติตามตัวอย่าง Trade Creation ข้างต้น แต่เพิ่มว่าประเทศ C ซึ่งอยู่นอกกลุ่มสามารถผลิตเตาไมโครเวฟได้ในราคา 16,000 บาท ก่อนการรวมกลุ่มฯ ประเทศ A นำเข้าเตาไมโครเวฟจากประเทศ C เพราะเมื่อรวมภาษีแล้ว เตาไมโครเวฟจากประเทศ C จะมีราคา 19,200 บาท ($16,000 + \text{ภาษี } 3,200 \text{ บาท}$) ซึ่งมีราคาถูกกว่าเตาไมโครเวฟจากประเทศ B ที่มีราคาเมื่อรวมภาษีแล้วคือ 21,600 บาท แต่หลังจากเข้าร่วมในกลุ่มเศรษฐกิจเดียวกันระหว่างประเทศ A และประเทศ B แล้ว พบว่า เตาไมโครเวฟจากประเทศ C กลับอยู่ในสภาวะเสียเปรียบเพราะ ณ ขณะนี้เตาไมโครเวฟจากประเทศ B จะมีราคาถูกกว่าเตาไมโครเวฟจากประเทศ C อยู่ 1,200 บาท ($19,200 - 18,000 \text{ บาท}$) แสดงให้เห็นว่าการค้าที่เคยมีมาได้ถูกทดแทนโดยการค้าระหว่างประเทศสมาชิก ซึ่งตรงกันข้ามกับ Trade Creation

ฉะนั้น การประเมินผลกระทบโดยรวมจาก ข้อตกลงทางการค้านั้นจะต้องใช้วิธีการประเมิน “สวัสดิการของประเทศ” (national welfare) โดยนำส่วนที่ผู้บริโภคในประเทศประหยัดได้จากการซื้อสินค้าที่ถูกลง หรือสามารถบริโภคได้มากขึ้น มาหักลบกับผลกระทบด้านลบที่เกิดขึ้นกับผู้ผลิตในประเทศจากกำไรที่ลดลงเนื่องจากการแข่งขันที่เพิ่มขึ้น และรายได้จากการจัดเก็บภาษีของรัฐที่ลดลง ในทางทฤษฎีการทำข้อตกลงทางการค้าในกลุ่มเศรษฐกิจระหว่างกันซึ่งมีผลในการสร้างการค้าจะทำให้ประเทศที่เป็นสมาชิกได้รับผลกระทบในภาพรวมเป็นด้านบวก เนื่องจากจะทำให้สวัสดิการของประเทศมีค่าเพิ่มขึ้น เพราะประโยชน์ที่ผู้บริโภคได้รับจะมากกว่าผลกระทบในด้านลบต่อผู้ผลิตในประเทศและรัฐ ส่วนผลในการเบี่ยงเบนทางการค้าอาจทำให้ประเทศที่เป็นสมาชิกได้รับผลกระทบด้านบวกหรือด้านลบในภาพรวมก็ได้ ขึ้นอยู่กับว่า ประโยชน์ที่ผู้บริโภคได้รับจะมากหรือน้อยกว่าผลกระทบในด้านลบต่อผู้ผลิตในประเทศและรัฐ ในบางกรณีการเบี่ยงเบนทางการค้าอาจทำให้ประโยชน์ที่ผู้บริโภคได้รับน้อยกว่า

ผลกระทบในด้านลบต่อผู้ผลิตในประเทศและรัฐ

ดังนั้น การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจจึงอาจไม่ทำให้สวัสดิการของประเทศดีขึ้นเสมอไป ตรงกันข้าม หากรัฐบาลดำเนินยุทธศาสตร์ผิดพลาดโดยเลือกทำข้อตกลงกับประเทศคู่ค้าที่ไม่ใช่ผู้ผลิตที่มีประสิทธิภาพสูงสุด ประเทศจะเสี่ยงต่อการได้รับผลด้านลบซึ่งเกิดจากการเบี่ยงเบนทางการค้า เพราะ Trade Diversion เป็นการที่ระบบเศรษฐกิจโลกกลับให้รางวัลกับผู้ผลิตที่มีประสิทธิภาพน้อยกว่า (ประเทศ B) หรือก็คือ การที่การค้าระหว่างประเทศไม่ได้เป็นไปตามหลักการความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ โดยสรุป Trade Creation ก่อให้เกิดผลสุทธิต่อสวัสดิการสังคมเป็นบวก ส่วน Trade Diversion ส่งผลให้สวัสดิการสังคมลดลง จากงานวิจัยของ Philippa Dee และ Jyothi Gali ในสังกัดคณะกรรมการการค้าผลิตภัณฑ์ออสเตรเลีย (Australian Productivity Commission) (ณัฐวุฒิ ลักษณะปัญญากุล, 2549: Online) ชี้ว่า ข้อตกลงการค้าที่ผ่านมาทำให้เกิดการเบี่ยงเบนทางการค้ามากกว่าการสร้างการค้า ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงข้อตกลงทางการค้าที่ทำให้เกิดการสร้างการค้าและการเบี่ยงเบนทางการค้า

ข้อตกลงทางการค้าที่ทำให้เกิด การสร้างการค้ามากกว่า	ข้อตกลงทางการค้าที่ทำให้เกิด การเบี่ยงเบนทางการค้ามากกว่า
● ประชาคมแอนเดียน (Andean Community) ● สมาคมบูรณาการ ● ละตินอเมริกา (Latin-American Integration Association: LAIA) ● ความตกลงเสรีทวีปอเมริกาเหนือ และอิสราเอล	● เขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area: AFTA) ● สมาคมการค้าเสรียุโรป (European Free Trade Association: EFTA) ● สหภาพยุโรป ● ความตกลงการค้าเสรีแห่งทวีปอเมริกาเหนือ (North America Free Trade Agreement: NAFTA) ● ตลาดร่วมอเมริกาใต้ตอนล่าง (MERCOSUR)

แต่อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาของ Allen (1996) พบว่า การรวมเป็นตลาดเดียวของยุโรป ทำให้เกิดการสร้างการค้าให้แก่ผู้ผลิตทั้งใน EU และนอก EU

1.3.1.2 โอกาสการจ้างงาน การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจที่อนุญาตให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงานได้โดยเสรีในกลุ่มประเทศสมาชิก (Carbaugh, 2008) ได้แก่ สหภาพยุโรป ถือเป็นการเพิ่มโอกาสการจ้างงานให้กับประชาชนในกลุ่มประเทศสมาชิกให้สามารถเข้าไปทำงานในประเทศใด ๆ ในกลุ่มก็ได้ ในปัจจุบันมีชาวยุโรปตะวันออกเดินทางไปทำงานในเยอรมนีและฝรั่งเศสเป็นจำนวนมาก จึงนับเป็นการช่วยพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวยุโรปตะวันออกให้ดีขึ้นกว่าเดิม

1.3.1.3 ผลของการเคลื่อนย้ายปัจจัยอย่างเสรี ถ้าพิจารณาถึงรูปแบบของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจบางรูปแบบ ได้แก่ ในกรณีของตลาดร่วมซึ่งมิใช่เป็นรูปแบบที่มีการค้าเสรีระหว่างประเทศต่าง ๆ ที่เป็นสมาชิกเท่านั้น หากแต่ปัจจัยประเภท แรงงาน ทุน และผู้ประกอบการ ยังสามารถเคลื่อนย้ายได้อย่างเสรี ซึ่งการเคลื่อนย้ายดังกล่าวมิใช่เป็นกรณีของการจัดตั้งสหภาพศุลกากร และสมาคมการค้าเสรี แต่จะกล่าวถึงผลประโยชน์และผลเสียที่คาดว่าจะเกิดขึ้นเนื่องจากการเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิตอย่างเสรีการเคลื่อนย้ายปัจจัยอย่างอิสระปราศจากการควบคุมจะทำให้ฐานะความเป็นอยู่ของประชากรในตลาดร่วมทั้งมวลดีขึ้น (Steven, 2007: Online) กล่าวคือ ผลผลิตทั้งมวลของชุมชนจะเพิ่มขึ้นด้วยการใช้ปัจจัยการผลิตในปริมาณเดียวกัน ถ้าแรงงานและทุนเคลื่อนย้ายจากพื้นที่ที่มีผลิตภาพหน่วยสุดท้ายต่ำไปยังพื้นที่

ที่มีผลิตภาพหน่วยสุดท้ายสูงในทำนองเดียวกัน ผลผลิตรวมจะเพิ่มขึ้น ถ้าผู้ประกอบการที่มีทักษะสามารถเคลื่อนย้ายจากพื้นที่ที่มีความขาดแคลนไปยังพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์กว่า ศักยภาพของผลประโยชน์ที่จะได้รับเพิ่มขึ้นจากการเคลื่อนย้ายปัจจัยจะหยุดหรือจะหมดไปถ้าผลิตภาพหน่วยสุดท้ายของปัจจัยชนิดต่าง ๆ เท่ากันในพื้นที่ต่าง ๆ แต่ไม่มีหลักประกันว่าผลประโยชน์ดังกล่าวจะถูกแบ่งออกอย่างเท่าเทียมหรือเสมอภาคกันในระหว่างบรรดาประเทศสมาชิกด้วยกัน ถึงแม้ว่าสมาชิกบางประเทศและการผลิตบางสาขาจะไม่ประสบความเสียหายอย่างแท้จริง หรือบางสาขาอาจจะเสียหายก็ตามในทางปฏิบัติ จะต้องมีการมาตรการเพื่อปรับผลประโยชน์ของกลุ่มเพื่อให้การรวมกลุ่มสามารถดำเนินต่อไปได้อย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับการศึกษาของ Asian Development Bank (December 2007) เช่นกันที่ได้กล่าวไว้ว่า ภายใต้ความร่วมมือของกลุ่มประเทศลุ่มแม่น้ำโขงทำให้มีแรงงานจากประเทศลาว กัมพูชา เข้ามาในประเทศไทยประมาณ 52,000-53,000 คนต่อปี ส่งผลให้แรงงานจากประเทศสมาชิกเหล่านี้มีรายได้เพิ่มขึ้น

1.3.2 ผลทางพลวัต (dynamic effects)

การวิเคราะห์ถึงผลทางเศรษฐกิจของการรวมกลุ่มที่กล่าวมาแล้วนั้นกระทำภายใต้ข้อสมมติฐานหลายประการ แต่อย่างไรก็ตาม ศักยภาพของผลประโยชน์ที่เกิดจากการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจจะเกิดจากแรงผลักดันที่เป็นพลวัตซึ่งมีลักษณะจะต้องไม่ได้และมองไม่เห็นแต่จะกระตุ้นและเร่งรัดความเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ ได้แก่ (Lucas et al., 2004)

1.3.2.1 การประหยัดภายใน ได้แก่ การ

ประหยัดที่เกิดจากการขยายขนาดของการผลิตของหน่วยธุรกิจหรือหน่วยผลิต การประหยัดภายในขึ้นอยู่กับทรัพยากรประเภทต่าง ๆ ของธุรกิจหรือหน่วยผลิตของเอกชนที่ดำเนินอยู่และนอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพด้านการบริหารและปฏิบัติงานของธุรกิจหรือหน่วยผลิต การประหยัดเนื่องจากธุรกิจหรือหน่วยผลิตมีขนาดใหญ่จะทำให้ธุรกิจใช้ขีดความสามารถที่มีอยู่อย่างเต็มที่ซึ่งขึ้นอยู่กับขนาดของตลาด ถ้าอุปสงค์ของสินค้ามีไม่มากพอที่จะรองรับผลผลิตของธุรกิจหรือหน่วยผลิตที่ดำเนินการผลิตในระดับที่เหมาะสม การผลิตเนื่องจากขนาดของหน่วยผลิตมีขนาดใหญ่จะไม่ได้รับผลประโยชน์ในหลาย ๆ กรณี (Luis et al., 2008: Online) เช่น ตลาดมีขนาดไม่ใหญ่พอที่จะรองรับผลผลิตถึงแม้ว่าจะมีหน่วยผลิตที่มีขนาดที่เหมาะสมเพียงหน่วยเดียว เป็นต้น ดังนั้น การผลิตสินค้าบางประเภทจึงไม่เกิดขึ้นในประเทศที่ตลาดแคบซึ่งหมายถึงตลาดที่มีประชากรจำนวนไม่มาก ประชากรมีฐานะยากจน และไม่มีระบบคมนาคมติดต่อกันภายในประเทศ การผลิตและอุตสาหกรรมที่จะมีการประหยัดเนื่องจากขนาดที่เหมาะสมจำเป็นต้องมีตลาดที่สามารถรองรับผลผลิตที่เกินกว่าความสามารถของตลาดภายในประเทศ ดังนั้น การรวมตลาดของระบบเศรษฐกิจของแต่ละชาติเข้าด้วยกัน จึงทำให้การผลิตมีต้นทุนลดลงได้ ในกรณีของตลาดร่วมยุโรป อุตสาหกรรมต่าง ๆ มีต้นทุนต่ำ เนื่องจากมีการประหยัดที่เกิดจากขนาดของการผลิต เช่น อุตสาหกรรมเหล็กกล้า ทองแดง ลังกะสี วิศวกรรมไฟฟ้า รถยนต์ และอื่น ๆ เป็นต้น ซึ่งคล้ายคลึงกับการผลิตหรืออุตสาหกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกรณีของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในละตินอเมริกา ความ

ได้เปรียบที่เกิดจากตลาดมีขนาดใหญ่อีกประการหนึ่ง ได้แก่ การเพิ่มการแข่งขันระหว่างการผลิตหรืออุตสาหกรรม กล่าวคือ ถึงแม้ว่าระบบเศรษฐกิจของแต่ละชาติจะรองรับการผลิตที่มีขนาดใหญ่ได้ แต่ก็ไม่สามารถรองรับการผลิตหรืออุตสาหกรรมที่มีขนาดเกินกว่านี้ขึ้นไปได้ ไม่สามารถรองรับผลผลิตของหลายบริษัทได้ การขยายขอบเขตของตลาดหรือโดยวิธีการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคจะทำให้การดำเนินธุรกิจที่มีขนาดอันเหมาะสมของหลายบริษัทดำเนินได้ต่อไปและในขณะเดียวกันก็จะลดอำนาจการผูกขาดในแต่ละอุตสาหกรรมได้อีกด้วย ตัวอย่างการศึกษาของ Takao et al. (2004) พบว่า การรวมกลุ่มของประเทศชิลี โคลัมเบีย เปรู (ANDEAN COUNTRIES) ทำให้มีเงินทุนไหลเข้ามากขึ้น 40-80 ล้านเหรียญสหรัฐ ทำให้สัดส่วนของทุนเพิ่มขึ้น 10-20% และมีจำนวนบริษัทที่มีพนักงานมากกว่า 50-100 คน เพิ่มขึ้นในประเทศสมาชิก

1.3.2.2 การประหยัดภายนอก เป็นการประหยัดที่ไม่ได้เกิดจากการดำเนินงานของธุรกิจหรือหน่วยผลิตใด แต่เป็นผลมาจากการดำเนินงานของธุรกิจหรืออุตสาหกรรมทั้งมวลของระบบเศรษฐกิจที่อยู่ภายนอกการดำเนินงานของธุรกิจหรือหน่วยผลิตดังกล่าว การประหยัดภายนอกเกิดจากความเกี่ยวพันระหว่างสาขาของระบบเศรษฐกิจ (Michael, 2000: Online) กล่าวคือ การขยายหรือพัฒนาการของสาขาหนึ่งจะส่งผลให้สาขาอื่นขยายตัวตามการขยายตัวของอุตสาหกรรมหนึ่งจะนำไปสู่การสร้างทักษะของแรงงานและทักษะด้านการบริหารงานรวมทั้งการพัฒนาด้านเทคโนโลยีซึ่งจะเป็นแหล่งที่รวมของทรัพยากรให้อุตสาหกรรมอื่นของประเทศชาติใน

ที่สุด เช่น การพัฒนาของเทคโนโลยีในอุตสาหกรรม ก. ซึ่งมีอุปทานผลผลิตเป็นสินค้าสำเร็จรูปให้แก่ อุตสาหกรรม ข. ในลักษณะที่มีต้นทุนต่ำ การเกิดนวัตกรรมในอุตสาหกรรม ก. ซึ่งมีอุปทานสินค้าให้ อุตสาหกรรม ข. อาจนำไปสู่การเพิ่มผลผลิตของ อุตสาหกรรม ข. ซึ่งในขณะเดียวกันนี้ก็จะเปิด โอกาสให้อุตสาหกรรม ข. ได้ผลประโยชน์จากการ ผลิตที่มีขนาดเหมาะสม เป็นต้น

การขยายขอบเขตของตลาดโดยวิธีการรวม กลุ่มทางเศรษฐกิจทำให้ขอบเขตของผลประโยชน์ ขยายตัว ซึ่งเกิดจากการพัฒนาร่วมกันของสาขา การผลิตจะเห็นได้ว่า ภายใต้ภาวะความล่าช้าของระบบเศรษฐกิจ และการขาดตลาดที่มีขนาดใหญ่จะทำให้การพัฒนาของอุตสาหกรรมต้อง ชะงักลง พร้อมกันนี้ก็จะเกิดผลในทางชะงักงันต่อไปยังอุตสาหกรรมอื่น ๆ ด้วย นอกจากนี้ การมี ขนาดของตลาดที่กว้างย่อมทำให้มีโอกาสทาง ธุรกิจกว้างขวางยิ่งขึ้นในแง่ของการทำงานตาม ความถนัดอย่างกรณีการผลิตชิ้นส่วนและอุปกรณ์ ของรถยนต์ในสหรัฐฯ จะทำการผลิตโดยบริษัท ขนาดใหญ่หลายบริษัท แต่ในยุโรปปรากฏว่า ปริมาณการผลิตของแต่ละบริษัทถูกจำกัด ดังนั้น อุตสาหกรรมรถยนต์จึงต้องทำการผลิตชิ้นส่วน และอุปกรณ์ของตนเอง อุตสาหกรรมดังกล่าวนี้ จึงเกิดความเสียเปรียบสหรัฐฯ เนื่องจากมีตลาดที่มีขอบเขตแคบกว่า

1.3.2.3 ภาวะที่มีการแข่งขันเพิ่มขึ้น การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจจะกระตุ้นให้มีภาวะของการแข่งขันเพิ่มขึ้น ตามหลักที่ว่าถ้าสิ่งอื่น ๆ คง เดิมแล้วภาวะของตลาดที่มีการแข่งขันกันมาก เพียงใด ประสิทธิภาพของการจัดสรรทรัพยากร จะยิ่งสูงขึ้นเพียงนั้น ซึ่งอาจจะบรรลุประสิทธิภาพ

สูงสุดของสังคมได้ การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคจะนำไปสู่โครงสร้างของตลาดที่มีการแข่งขันกันเพิ่มขึ้น ซึ่ง UNCTAD (July 2009) ได้ศึกษาการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ในภูมิภาคแอฟริกา และพบว่า การรวมกลุ่มทำให้ การผลิตและเทคโนโลยีมีความหลากหลายมากขึ้น ส่งผลให้เกิดผลิตภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ สมาชิก เกิดการประหยัดต่อขนาด และพัฒนา ความสามารถในการแข่งขันของสมาชิกเพิ่มขึ้น ทำให้ภูมิภาคแอฟริกาเป็นส่วนหนึ่งของระบบ เศรษฐกิจโลก บางกลุ่มเห็นว่า การรวมกลุ่มจะ ทำให้เกิดผลในทางที่จะมีการสร้างข้อตกลง คาร์เทลและรูปแบบอื่นของการร่วมมือกันระหว่าง ผู้ผลิตน้อยรายในบริษัทที่ดำเนินธุรกิจอยู่ใน ประเทศสมาชิก จึงเป็นการทำให้ประสิทธิภาพทาง เศรษฐกิจลดลง บางกลุ่มคาดว่า การรวมกลุ่มทาง เศรษฐกิจจะเกิดภาวะของการแข่งขันกันมากขึ้น ดิกริของการแข่งขันกันมากขึ้นได้มีความหมายที่ ตรงกับตัวแบบทางทฤษฎีของการแข่งขันบริสุทธิ์ แต่ในสภาพที่ใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุดของโลก แล้ว มีความหมายว่ามีการลดของดิกรีและลดการ ประสานงานกันระหว่างผู้ผลิตน้อยราย ซึ่งนำไปสู่ การลดอิทธิพลของแต่ละบริษัทลง (Richard et al., 2004: Online) สมมติว่าในระบบ เศรษฐกิจของแต่ละชาติที่มีบริษัทน้อยรายดำเนิน ธุรกิจอยู่ในแต่ละอุตสาหกรรม ถ้าอุตสาหกรรม ของแต่ละชาติได้รับการปกป้องจากภาษีศุลกากร โดยไม่ได้รับการแข่งขันจากบริษัทในประเทศอื่น ๆ ซึ่งเป็นไปได้ที่บริษัทเหล่านี้จะมีข้อตกลงที่เป็นที่ เข้าใจกันในการดำเนินธุรกิจ ได้แก่ การปิดกั้นมิให้ บริษัทอื่น ๆ เข้าไปดำเนินธุรกิจและการกำหนด ราคาให้สูงขึ้น บริษัทที่ไม่มีประสิทธิภาพจะถูก ปกป้องมิให้ถูกแข่งขันจากบริษัทที่มีประสิทธิภาพ

โดยวิธีการทำข้อตกลงส่วนแบ่งของตลาดและให้บริษัทที่ไม่มีประสิทธิภาพดำเนินธุรกิจต่อไป ถ้าสมมติว่าอุปสรรคด้านการค้าและการลงทุนได้ถูกยกเลิกโดยการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศต่าง ๆ การดำเนินธุรกิจโดยมีบริษัทน้อยรายจะหมดไป บริษัทที่ไม่มีประสิทธิภาพจะไม่ถูกปกป้องอีกต่อไป ซึ่งเกิดจากการที่ไม่มีการแบ่งแยกตลาดในแต่ละชาติรวมทั้งมีการแข่งขันกับผู้ผลิตในประเทศอื่นที่เป็นสมาชิกของกลุ่ม นอกจากนี้แล้วขอบเขตของตลาดที่กว้างขวางซึ่งเกิดจากการรวมกลุ่มจะเป็นโอกาสให้อุตสาหกรรมบางประเภทที่มีจำนวนมาก และมีขนาดที่เหมาะสมเกิดขึ้นในตลาดดังกล่าวได้ ซึ่งเป็นไปตามรายงานการศึกษาของทีดีอาร์ไอ (กรุงเทพธุรกิจ, 2005: Online) ที่ว่า ในปัจจุบันหลายประเทศพยายามแข่งขันกันเพื่อทำความตกลงการค้าเสรีกับอาเซียน เช่น จีน อินเดีย ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และสหรัฐอเมริกา เป็นต้น ดังนั้น ญี่ปุ่นจึงจำเป็นต้องกำหนดยุทธศาสตร์การค้าระหว่างประเทศเพื่อป้องกันการสูญเสียตลาด การทำเขตการค้าเสรีญี่ปุ่น-อาเซียน จะช่วยให้อาเซียนกลายเป็นฐานผลิตและการตลาด ซึ่งช่วยให้ญี่ปุ่นลดความเสี่ยง จากการลงทุนมากเกินไปในประเทศจีน

4. สรุป

การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจชัดเจนมากขึ้นในยุคหลังสงครามเย็นสิ้นสุดลง ภูมิภาคต่าง ๆ ในโลกได้เปลี่ยนแปลงจากความขัดแย้งทางอุดมการณ์ การเมืองไปสู่ความขัดแย้งทางเศรษฐกิจในรูปแบบสงครามการค้า ปรากฏการณ์ที่ตามมา คือ มีการสถาปนากลุ่มทางเศรษฐกิจและการค้าเพิ่มเติมขึ้นเป็นจำนวนมาก

ทั้งนี้การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของภูมิภาคต่าง ๆ ที่มีเหตุผลที่แตกต่างกัน สรุปได้ดังนี้

1. การค้าเสรีภายในกลุ่มประเทศที่มารวมตัวทางเศรษฐกิจจะเป็นการสร้างประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจทั้งในด้านการผลิต การใช้ทรัพยากรการผลิต และการขยายตัวทางเศรษฐกิจ

2. เพื่อหลีกเลี่ยงการพึ่งพาการตลาดของประเทศที่กีดกันทางการค้า ประเทศคู่ค้าจึงหันมารวมกลุ่มทางเศรษฐกิจเพื่อพึ่งพาภายในกลุ่มกันมากขึ้น

3. การเจรจาภายในกลุ่มประเทศไม่กี่ประเทศดำเนินการได้รวดเร็วกว่า และเห็นประโยชน์ชัดเจนกว่า นอกจากนี้ ผลพลอยได้จากการรวมกลุ่ม คือ การเพิ่มอำนาจการต่อรองในการเจรจากับกลุ่มประเทศอื่น

ประเภทของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจนั้นแบ่งได้เป็น

1. ตามที่ตั้งอาจแบ่งได้เป็นความตกลงทางการค้าที่ประเทศสมาชิกตั้งอยู่ในภูมิภาคทางภูมิศาสตร์เดียวกัน ความตกลงทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคที่เป็นความร่วมมือหรือความตกลงที่อาจมิใช่ระดับประเทศแต่เป็นเขตที่มีอาณาเขตติดกัน

2. ตามระดับความร่วมมือ แบ่งได้เป็นการให้สิทธิพิเศษทางการค้า เขตการค้าเสรี พันธมิตรทางเศรษฐกิจ สหภาพศุลกากร ตลาดร่วม สหภาพเศรษฐกิจ สหภาพการเมือง

ในขณะที่ผลกระทบทางเศรษฐกิจอันเกิดจากการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจที่มีต่อประเทศสมาชิก ได้แก่ การสร้างการค้า การเป็ยงเบนทางการค้า โอกาสการจ้างงาน ผลจากการเคลื่อน

ย้ายปัจจัยอย่างเสรี การประหยัดภายในและภายนอก ตลาดที่มีการแข่งขันกันมากขึ้น กรณีของภูมิภาคเอเชียก็เช่นกันช่วงวิกฤติเศรษฐกิจและการเงินในเอเชียเมื่อปี 1997 ทำให้ผู้นำประเทศภูมิภาคนี้มีการตัดสินใจเชิงนโยบายที่จะกระชับการรวมกลุ่มในเชิงลึกมากขึ้น เพราะตระหนักว่าหากรวมตัวกันไม่เข้มแข็งพอ เอเชียจะไม่สามารถสร้างภูมิภาคให้เข้มแข็งและดึงดูดการค้า การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศให้กลับมาและฟื้นฟูเศรษฐกิจได้

จากกระแสการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจที่แพร่หลาย ประเทศสมาชิกคงต้องมีวิธีการที่จะกำหนดทำที่ที่ทำให้การรวมกลุ่มเป็นประโยชน์ในการเพิ่มสวัสดิการ ลดความเสี่ยง และลดต้นทุนที่เกิดขึ้น หลักการสำคัญที่ทำให้เกิดการค้ามากมีการเบี่ยงเบนการค้าน้อย ได้แก่

1. การที่ประเทศที่เป็นสมาชิกมีโครงสร้างทางเศรษฐกิจและรายได้เปรียบโดยเปรียบเทียบลักษณะเดียวกับกลุ่มประเทศอื่นที่เหลือที่ไม่ได้เป็นสมาชิก หากเป็นเช่นนั้นการที่ประเทศจะค้าขายกันในกลุ่มก็มีความแตกต่างน้อยเทียบกับหากไม่มีการรวมกลุ่มและค้าขายกับทุกประเทศทั่วโลก ประเทศที่รวมกันจะผลิตตามความสามารถที่แท้จริง มีความชำนาญเฉพาะด้านตามความถนัด การเบี่ยงเบนของการค้ามีน้อย การค้าในกลุ่มจะมาก

2. นอกจากขนาดและลักษณะของสมาชิกจะมีผลต่อสวัสดิการจากการรวมกลุ่ม มาตรการด้านภาษีและความตกลงยังมีผลอีกด้วย (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2545) หากจะให้มีการเบี่ยงเบนทางการค้าและการจัดสรรทรัพยากรน้อย ความแตกต่างระหว่างอัตราภาษีของสมาชิกในกลุ่มกับประเทศที่ไม่ได้เป็นสมาชิก

ต้องไม่น้อยเปิดโอกาสให้ประเทศนอกกลุ่มแข่งขันได้หากมีความได้เปรียบอย่างแท้จริง

3. หากประเทศต้องการจะได้ประโยชน์จากการรวมกลุ่มและเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุน สาขาที่ตกลงเปิดเสรีในกลุ่มต้องมีความครอบคลุมมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ทั้งนี้หากสาขาที่อยู่ในความตกลงมีน้อย การปกป้องผู้ผลิตยังมีสูงอยู่จะทำให้การดำเนินนโยบายเสรีต่อไปได้ยาก โดยเฉพาะหากเป็นสาขาที่มีความสำคัญในด้านขนาดการค้าและการผลิต การเจรจาจากการค้าต้องใช้ประโยชน์ที่มีสมาชิกน้อยกว่าระดับพหุภาคีที่จะเจรจาในเรื่องที่ตกลงกันได้ยากหากมีหลายประเทศ

4. ประเด็นที่ควรพิจารณา คือ การลดการกีดกันทางการค้าที่มีใช้ภาษี เช่น โควตา มาตรฐานสุขภาพอนามัย เป็นต้น รวมทั้งการที่จะอำนวยความสะดวกการการค้าการลงทุนมากขึ้น เช่น การศุลกากร ระเบียบการเคลื่อนย้ายทรัพยากร การจัดการโครงสร้างพื้นฐาน เป็นต้น (Asian Development Bank, 2002) รวมถึงการพบปะอย่างเป็นทางการระหว่างผู้วางนโยบายและเจ้าหน้าที่ระดับสูงก็เป็นประโยชน์ในการทำให้การดำเนินการเปิดการค้าเสรีตามความตกลงเป็นอย่างต่อเนื่อง ทำความเข้าใจร่วมกันเมื่อมีปัญหาทั้งยังช่วยในการขยายความลึกในความสัมพันธ์ เกื้อหนุนการกำหนดจุดยืนในการกำหนดทำที่ต่อการเจรจาและเสริมสร้างความมั่นคงในภูมิภาค

5. เอกสารอ้างอิง

กรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ, กระทรวงการต่างประเทศ. 2552. หนังสือคำศัพท์ – คำย่อทางการทูต สถาบันการต่างประเทศ

- กต. (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2) [Online]
Available from: <http://www.mfa.go.th/business/856> [7 มกราคม 2553]
- กรุงเทพธุรกิจ. 2005. รายงาน ประเมินผลเบื้องต้นในเรื่อง ความตกลงการค้าเสรีไทย-ญี่ปุ่น [Online] Available from: <http://www.nidambe11.net/ekonomiz/2005q3/.htm>
- ณัฐวุฒิ ลักษณะปัญญากุล. 2549. ข้อตกลงทางการค้าที่ทำให้เกิดการสร้างการค้าและการเบี่ยงเบนทางการค้า [Online] Available from: <http://www.FTA digest.com> [27 ธันวาคม 2552]
- รัตนา สายคณิต และพุทธกาล รัชธร. 2549. เศรษฐศาสตร์การจัดการ ธุรกิจระหว่างประเทศ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. 2545. การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจและการกำหนดยุทธศาสตร์ของประเทศไทย. การสัมมนาวิชาการประจำปี 2545 เรื่อง เฝ้าระวังความท้าทายจากกระแสโลกาภิวัตน์ วันที่ 14-15 ธันวาคม 2545 โรงแรมแอมบาสซาเดอร์ ซิตี้ จอมเทียน ชลบุรี.
- Allen, Gasiorek & Smith. December 1996. Impact on Trade and Investment... Trade Creation and Trade Diversion [Online] Available from: http://ec.europa.eu/internal_market/economic-reports_en.pdf [16 มีนาคม 2553]
- Asian Development Bank. 2002. Asian Development Outlook 2002. Hong Kong: Oxford University Press.
- Asian Development Bank. December 2007. Regional Economic Integration in the Mekong. [Online] Available from: <http://www.adb.org/Documents/NPRS/REG.pdf> [14 มีนาคม 2553]
- Carbaugh J. Robert. 2008. International economics. Australia: South-Western.
- Husted, Steven. 2004. International economics. Boston: Pearson Addison Wesley.
- International Cooperation Study Center. 2009. จำนวนข้อตกลงทางการค้าระดับภูมิภาคที่ได้มีการแจ้งไปยัง GATT และ WTO ระหว่างปี (1948-2008) รวมถึงข้อตกลงที่ไม่มีผลบังคับใช้ แยกตามปีที่มีผลบังคับใช้ [Online] Available from: <http://www.apecthai.org/2008/th/knowledge> [26 ธันวาคม 2552]
- Julie Mckay, et al. 2004. Regional Economic Integration in a Global Framework. [Online] Available from: <http://www.ecb.eu/pub/pdf> [24 ธันวาคม 2552]
- Lucas Bretschger, et al. 2004. The Dynamics of Economic Integration: Theory and Policy forthcoming in: International Economics and Economic Policy. Economics Working Paper Series. WIF - Institute of Economic Research.
- Luis A. Rivera-Batiz, et al. 2008. Economic Integration and Endogenous Growth [Online] Available from:

- <http://www.jstor.org/stable/2937946>
[26 ธันวาคม 2552]
- Michael Mussa. 2000. **Factors Driving Global Economic Intregation** [Online] Available from: <http://www.frbkc.org/Publicat/sympos/2000> [24 ธันวาคม 2552]
- Oknation net. 2552. **แนวคิดภูมิภาคนิยม** [Online] Available from: <http://www.oknation.net> [5 มกราคม 2553]
- Richard E. Baldwin, et al. 2004. **Regional Economic Integration** [Online] Available from: <http://www.graduateinstitute.ch/webdav/site> [24 ธันวาคม 2552]
- Scott R. Pearson and William D. Ingram. 1980. **Economies of Scale, Domestic Divergences, and Potential Gains from Economic Integration in Ghana and the Ivory Coast**. The Journal of Political Economy, Vol. 88, No. 5, pp. 994-1008.
- Steven M. Suranovic. 2007. **Economic Intregation** [Online] Available from: <http://internationalecon.com/Trade> [26 ธันวาคม 2552]
- Takao Fukuchi, et al. 2004. **The Economic Integration Effects of the Andean Common Market**. Available from: <http://www.ide.go.jp/English/pdf> [14 มีนาคม 2553]
- UNCTAD. July 2009. **Economic development in Africa: Strengthening regional economic integration for Africa's development** [Online] Available from: http://www.unctad.org/en/docs/tdb56d4_en.pdf [16 มีนาคม 2553]